

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ข้อมูลและเนื้อหาที่ได้นำเสนอไปก่อนหน้านี้ได้ตอบคำถาม 3 ประการหลักกล่าวคือ ประการแรก ระบบบัทกษินและปฏินเกิดขึ้นด้วยฐานทางรัฐธรรมนูญซึ่งมีหลักการ รูปแบบ และกติกากที่กล่าวได้มีความเป็นประชาธิปไตยอยู่มาก และมีกระบวนการที่ใช้อธิบายความชอบธรรม และสร้างความนิยมสอดคล้องกับโครงสร้างทางสังคม โดยอิงอยู่อำนาจการเมืองและอำนาจกฎหมาย และเหตุผล ประการที่สอง ระบบบัทกษินและระบบปฏินไปเข้าควบคุมและเปลี่ยนแปลงกลไกของรัฐจนทำให้เกิดรัฐที่เป็นผู้ล่า และประการที่สาม ลักษณะของรัฐที่เป็นผู้ล่าภายใต้ระบบบัทกษินและปฏินเรียกได้ว่าเป็นพฤติกรรมของประชาธิปไตยแบบสัมปทานผูกขาด อีกทั้งเป็นเงื่อนไขของความถดถอยทางประชาธิปไตย โดยปัญหาประชาธิปไตยทั้ง 2 มิติกล่าวได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นร่วมกัน

ด้วยข้อมูลและเนื้อหาเชิงประจักษ์ที่เสนอไปก่อนหน้านี้ สามารถนำไปสู่ข้อสรุปในระดับรายละเอียด ข้อเท็จจริง อีกทั้งผลจากการศึกษายังสามารถนำไปอภิปรายผลด้วยการพิสูจน์สมมติฐานที่ตั้งไว้ รวมถึงการเสนอรูปแบบหรือแนวทางในการพัฒนาประชาธิปไตยได้ใน 2 มิติคือ มิติในเชิงทฤษฎีหรือปรัชญาของการพัฒนาประชาธิปไตย และมิติในการสร้างและออกแบบกติกากในการสร้างประชาธิปไตย นอกจากนี้การศึกษาวิจัยในครั้งนี่ยังสามารถนำไปศึกษาเพื่อขยายผลต่อได้ในอีกหลายประเด็นโดยใช้จุดเน้น (Focus) ในมิติอื่นๆ ที่ต่างออกไป ซึ่งจะได้ประมวลและเสนอจุดเน้นต่างๆ เหล่านั้นไว้ในส่วนท้ายของบท เนื้อหาในบทนี้จะประกอบไปด้วย 3 ส่วนหลักคือ ส่วนสรุปผลการวิจัย ส่วนการอภิปรายผล และส่วนข้อเสนอแนะ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

7.1 สรุปผลการวิจัย

ข้อสรุปที่ได้จากการศึกษาสามารถนำมาสร้างเป็นข้อสรุปในระดับรายละเอียดข้อเท็จจริง ซึ่งเป็นการประมวลรายละเอียดของงานในแต่ละส่วนเพื่อร้อยเรียงให้เห็นความเชื่อมโยงกันของเนื้อหาได้ดังนี้

จุดเน้นของการศึกษาในครั้งนี้อยู่ที่การสร้างสภาพการณ์รัฐที่เป็นผู้ล่าของระบบบัทกษินและปฏินจนทำให้เกิดตัวแบบประชาธิปไตยแบบสัมปทานผูกขาด และความถดถอยทางประชาธิปไตย แต่จุดตั้งต้นของงานไม่ได้จำกัดอยู่แต่เพียงเท่านั้น ด้วยเหตุว่าสภาพการณ์รัฐที่เป็นผู้

ล่าคงไม่สามารถเกิดขึ้น และดำรงอยู่โดยขาดเหตุและปัจจัยรองรับ ดังนั้นจุดตั้งต้นของงาน ซึ่งเป็นเหตุหรือปัจจัยรองรับการเกิดขึ้นของสภาวการณ์รัฐที่ เป็นผู้ล่าจึงเน้นพิจารณารัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นภูมิหลังโครงสร้างทางการเมืองที่ดำรงอยู่ก่อนระบอบทักษิณและปุดิน และเป็นภูมิหลังโครงสร้างทางการเมืองที่ระบอบทักษิณและปุดินใช้ในการขึ้นสู่อำนาจ ซึ่งเป็นจุดตั้งต้นที่สำคัญในการตอบคำถามประการแรก ด้วยเหตุว่าภูมิหลังโครงสร้างทางการเมืองดังกล่าวจะทำให้เห็นว่าภูมิหลังโครงสร้างทางการเมืองเอื้อให้ระบอบทักษิณและปุดินฉวยใช้เพื่อสร้างรัฐที่ เป็นผู้ล่าอย่างไร จุดตั้งต้นที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งเพื่อใช้ในการตอบคำถามประการที่สองคือ ภูมิหลังความเป็นมาของทักษิณ ชินวัตร และเวลาดีมีร์ ปุดิน ในฐานะผู้นำของระบอบ การพิจารณาภูมิหลังความเป็นมาของทักษิณและปุดินจะทำให้เห็นกระบวนการการร่ำรับ นำเสนอ และถ่ายทอดภูมิหลัง ประวัติความเป็นมา และวิธีการขึ้นสู่อำนาจของทักษิณและปุดิน จนเกิดเป็นอำนาจความชอบธรรมที่สอดคล้องกับโครงสร้างทางสังคม ส่งเสริมให้ระบอบทักษิณและปุดินครองอำนาจได้อย่างมั่นคงจนสามารถสร้างรัฐที่ เป็นผู้ล่าได้ ดังนั้นเมื่อพิจารณารัฐธรรมนูญอันเป็นภูมิหลังโครงสร้างทางการเมือง พร้อมกับพิจารณาความชอบธรรมอันเกิดจากภูมิหลังความเป็นมาประกอบกัน จะทำให้เห็นปัจจัยหรือฐานที่รองรับการสร้างสภาวการณ์รัฐที่ เป็นผู้ล่าของระบอบทักษิณและปุดิน ซึ่งเป็นพฤติการณ์ของประชาธิปไตยแบบสัมปทานผูกขาด อีกทั้งเป็นเงื่อนไขให้เกิดความถดถอยทางประชาธิปไตย ซึ่งเป็นคำตอบของคำถามประการที่สาม

จากการศึกษาภูมิหลังโครงสร้างทางการเมืองด้วยการวิเคราะห์รัฐธรรมนูญทำให้พบว่าระบอบทักษิณและปุดินเกิดขึ้นจากพื้นฐานทางประชาธิปไตยโดยมีหลักการและรูปแบบทางประชาธิปไตยสอดคล้องกับแนวคิดมาตรวัดประชาธิปไตยอยู่มากพอสมควร ในระดับภูมิหลังด้านเหตุการณ์อันได้แก่ กระบวนการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ของไทยเป็นภูมิหลังด้านเหตุการณ์ที่ส่งเสริมต่อการพัฒนาประชาธิปไตยอยู่มาก เพราะมีลักษณะของตัวแบบฉันทามติที่ดึงการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านระบบตัวแทนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดกติกาของสังคม แม้ในขั้นตอนสุดท้ายจะไม่ได้เปิดให้มีการลงประชามติรับรองรัฐธรรมนูญ อันถือว่าเป็นรูปแบบของการสร้างประชาธิปไตยทางตรงก็ตาม ในขณะที่ภูมิหลังด้านเหตุการณ์ในกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2536 ของรัสเซีย เป็นภูมิหลังที่ไม่ส่งเสริมต่อการพัฒนาประชาธิปไตย เพราะมีลักษณะของความขัดแย้ง ด้วยเหตุว่ารัฐธรรมนูญทำให้เกิดความขัดแย้งในสังคมขนาดใหญ่จนเกิดสงครามกลางเมือง แต่ในขั้นตอนสุดท้ายได้นำรูปแบบของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมมาใช้ด้วยการเปิดให้ประชาชนลงประชามติเพื่อรับรองรัฐธรรมนูญ

ส่วนในระดับหลักการและรูปแบบทางประชาธิปไตย ทั้งในแง่ที่มาของฝ่ายบริหาร และฝ่ายนิติบัญญัติที่ต้องมาจากการเลือกตั้ง รวมถึงการออกแบบระบบเลือกตั้งที่ส่งเสริมให้เกิดความเป็นตัวแทนของคนส่วนใหญ่ในประเทศ อย่างระบบเลือกตั้งประธานาธิบดี และระบบเลือกตั้ง

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของรัสเซีย (ระบบเลือกตั้งที่ใช้ก่อนจะมีการเปลี่ยนแปลงในช่วงรัฐบาลปูติน) รวมถึงอำนาจหน้าที่ของสถาบันตุลาการตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ของไทย และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2536 ของรัสเซียต่างเอื้อให้เกิดกระบวนการตรวจสอบอำนาจรัฐอยู่มาก โดยเฉพาะการระงับรองสถานะและขอบเขตอำนาจหน้าที่ขององค์กรอิสระในรัฐธรรมนูญของประเทศไทยที่ช่วยสร้างระบบการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจกับฝ่ายบริหาร อีกทั้งการกระจายอำนาจและการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ของไทยและรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2536 ของรัสเซียได้ทำให้เกิดกระบวนการกระจายอำนาจไปยังท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการบริหารจัดการตนเองได้มากขึ้น ทั้งการกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับของไทยต้องมาจากการเลือกตั้ง และกำหนดให้องค์กรปกครองตนเองของท้องถิ่นในเขตการปกครองขนาดใหญ่ของรัสเซียมาจากการเลือกตั้ง ฝ่ายบริหารขององค์กรทางการเมืองในระดับท้องถิ่นมีอิสระในการบริหารจัดการ ในด้านการมีส่วนร่วมรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ของไทย และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2536 สร้างช่องทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้กับประชาชนที่หลากหลายมากกว่าเดิม ไม่ว่าจะเป็นการให้ประชาชนสามารถเข้าชื่อเสนอกฎหมาย ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และเสนอขอบัญญัติในระดับท้องถิ่นของไทย หรือการให้ประชาชนมีส่วนร่วมตัดสินใจทางการเมืองผ่านการทำประชามติของรัสเซีย

ในทางกลับกันภูมิหลังโครงสร้างทางการเมืองอันได้แก่ บางหลักการหรือบางกติกาของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ของไทย และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2536 ของรัสเซียอาจไม่ได้ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาประชาธิปไตย และยังเป็นปัจจัยหรือฐานรองรับให้ระบอบทักษิณและปูตินนำไปใช้ในการสร้างรัฐที่เป็นผู้ล่า ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดให้ฝ่ายบริหารของไทยและรัสเซียมีอำนาจที่เข้มแข็ง กระบวนการตรวจสอบอำนาจฝ่ายบริหารกระทำได้อย่าง ในส่วนของฝ่ายนิติบัญญัติปัญหาประการสำคัญของฝ่ายนิติบัญญัติไทยคือระบบเลือกตั้งที่ไม่สามารถสร้างความเป็นตัวแทนของคนส่วนใหญ่ในสังคมได้จริงเพราะเอื้อให้กลุ่มธุรกิจเข้ามาอยู่ในศูนย์กลางอำนาจเป็นจำนวนมาก แต่ปัญหาของฝ่ายนิติบัญญัติของรัสเซียกลับอยู่ในประเด็นที่มาของสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการแต่งตั้ง รวมถึงฝ่ายตุลาการของไทยและรัสเซียตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2536 ที่มีปัญหาในแง่ที่มาเช่นกัน ฝ่ายตุลาการของไทยและรัสเซียมีที่มาซึ่งไม่ได้สร้างความเชื่อมโยงกับประชาชนเลย โดยเฉพาะที่มาของฝ่ายตุลาการในรัสเซียที่มาจากแต่งตั้งของฝ่ายบริหารจึงทำให้มีการเชื่อมโยงกับฝ่ายการเมืองสูง อีกทั้งยังตอบสนองต่อการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารเป็นอย่างดี ซึ่งเป็นปัญหาในลักษณะเดียวกันกับองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ของไทย ที่มีความเชื่อมโยงกับฝ่ายการเมืองสูงทั้งในแง่ตัวบุคคลที่ดำรงตำแหน่งและในแง่กระบวนการคัดสรร ในขณะที่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2536 ของรัสเซียยังไม่มีภาระขององค์กรอิสระเพื่อตรวจสอบและถ่วงดุลฝ่ายบริหาร อีกทั้งในประเด็นการกระจายอำนาจบางหลักการและบางรูปแบบตามรัฐธรรมนูญ

พ.ศ. 2540 ของไทย และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2536 ของรัสเซีย ยังปรากฏว่าอำนาจรัฐจากส่วนกลาง มีอำนาจในการควบคุมท้องถิ่นอยู่สูงไม่ว่าจะเป็น การควบคุมผ่านงบประมาณ และกลไกของหน่วยราชการในระดับภูมิภาคในกรณีของประเทศไทย หรืออำนาจรัฐส่วนกลางควบคุมท้องถิ่นผ่านการแต่งตั้งฝ่ายบริหารในเขตการปกครองตนเองของท้องถิ่นขนาดเล็ก รวมถึงส่วนกลางยังควบคุมการตัดสินใจออกกฎหมายของเขตการปกครองตนเองของท้องถิ่นอยู่มากดังในกรณีของรัสเซีย ทั้งนี้ บางหลักการและบางรูปแบบในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ของไทย และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2536 ของรัสเซีย ได้ลดถอนหรือทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเกิดขึ้นได้ยากเช่น ในกรณีของประเทศไทยที่ขาดกลไกในการรับรองว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในลักษณะดังกล่าวจะประสบผลสำเร็จ หรือในกรณีของประเทศรัสเซียที่รัฐธรรมนูญไม่ได้ให้สิทธิในการริเริ่มเสนอขอกฎหมาย หรือแก้ไขรัฐธรรมนูญเลย

ผลที่ได้จากการศึกษาภูมิหลังโครงสร้างทางการเมืองโดยเน้นรัฐธรรมนูญของไทยและรัสเซียเป็นตัวบทหลักในการพิจารณาทำให้ได้ข้อสรุปใน 2 ประเด็น ประเด็นแรกจะเห็นว่ารัฐธรรมนูญของไทยและรัสเซีย ซึ่งเป็นกติกาที่กำกับสังคมการเมืองในช่วงก่อนระบอบทักษิณและปูตินมีความเป็นประชาธิปไตยอยู่ในหลายระดับ แต่ความเป็นประชาธิปไตยดังกล่าวไม่ได้รับการรับรองว่าสังคมการเมืองไทยและรัสเซียจะไม่เกิดความถดถอยทางประชาธิปไตย ประเด็นที่สองบางหลักการหรือบางรูปแบบของรัฐธรรมนูญนั่นเองที่เป็นปัจจัยรองรับให้ระบอบการเมืองอื่นได้แก่ระบอบทักษิณและปูตินนำไปใช้ในการสร้างสภาพการณ์รัฐที่เป็นผู้ล่า แนนอนว่าคงไม่ใช่หลักการหรือรูปแบบในรัฐธรรมนูญเพียงอย่างเดียวที่เป็นปัจจัยรองรับให้ระบอบทักษิณและปูตินสร้างสภาพการณ์รัฐที่เป็นผู้ล่า ความชอบธรรมของตัวระบอบโดยเฉพาะความชอบธรรมของตัวผู้นำระบอบก็เป็นปัจจัยรองรับที่สำคัญ

จากการศึกษาภูมิหลังการเกิดขึ้นของระบอบทักษิณและปูตินพบว่า ภูมิหลังความเป็นมา ประสพการณ์ ลักษณะเฉพาะตัวของทักษิณและปูตินในฐานะผู้นำของระบอบได้รับการถ่ายทอดและมีผลในการสร้างความชอบธรรมตลอดจนสร้างความนิยมให้กับตัวระบอบเป็นอย่างสูง ทั้งความชอบธรรมในเชิงอำนาจทางกฎหมายและเหตุผล และความชอบธรรมในเชิงอำนาจบารมี กล่าวได้ว่าภูมิหลังของทักษิณและปูตินช่วยสร้างความชอบธรรมในการครองอำนาจให้แก่ระบอบทักษิณและปูตินอย่างมาก ดังนั้นความชอบธรรมจากภูมิหลังของทักษิณและปูตินจึงเป็นปัจจัยอีกด้านหนึ่งที่รองรับให้ระบอบทักษิณและปูตินสามารถสร้างสภาพการณ์รัฐที่เป็นผู้ล่าขึ้นได้ ความชอบธรรมในเชิงกฎหมายและเหตุผลของทักษิณและปูตินมีลักษณะที่ใกล้เคียงกันโดยได้ผ่านระบบราชการมาทั้งคู่ ทักษิณอยู่ในระบบราชการตำรวจ 14 ปีผ่านงานในระดับปฏิบัติงาน ในด้านการคุมกำลัง และงานในด้านบริหารระบบราชการ ส่วนปูตินอยู่ในระบบราชการหน่วยงานข่าวกรองเป็นเวลา 16 ปี อีกทั้งยังผ่านงานในระบบราชการด้านการคุมกำลัง อย่างการเป็นเลขาธิการความ

มั่นคงและผู้อำนวยความสะดวกอนุรักษ์รักษาความสงบภายใน รวมถึงผ่านงานในระบบราชการการเมืองอย่าง รองนายกเทศมนตรี และรองผู้อำนวยการสำนักประธานาธิบดี ส่วนความชอบธรรมในเชิงอำนาจ บารมีของทักษิณและปูตินมีภูมิหลังทางการศึกษาเป็นประเด็นร่วมกัน ภูมิหลังทางการศึกษา ของทักษิณและปูตินถูกถ่ายทอดออกมาในลักษณะเป็นผู้มีความโดดเด่นในการศึกษา แต่ ความชอบธรรมในเชิงอำนาจบารมีของทักษิณได้รับการเน้นย้ำในภูมิหลังด้านความสำเร็จในการ ประกอบธุรกิจมากกว่า ในขณะที่ปูตินภูมิหลังที่ใช้ในการสร้างและเน้นย้ำถึงความชอบธรรมในเชิง อำนาจบารมีกลับเป็นภูมิหลังที่เป็นบุคลิกภาพส่วนตัว เช่น ลักษณะที่เป็นคนรักพวกพ้อง ลักษณะ ทางการตัดสินใจที่เด็ดขาด ไม่เพียงแต่ความชอบธรรมที่เกิดจากภูมิหลังความเป็นมาของทักษิณ และปูตินเท่านั้น ความชอบธรรมในช่วงจังหวะต่างๆ ก่อนการขึ้นสู่อำนาจตำแหน่งผู้บริหารสูงสุดของ ทักษิณทั้งการเป็นรองนายกรัฐมนตรี การเป็นรัฐมนตรี หัวหน้าพรรคการเมือง และปูตินที่เป็นทั้ง นายกรัฐมนตรี และทำหน้าที่รักษาการประธานาธิบดีมาล้วนเป็นส่วนช่วยเสริมความชอบธรรม ให้กับตัวระบอบโดยเฉพาะคะแนนเสียงจากการเลือกตั้งที่ทักษิณและปูตินได้รับถือเป็นความชอบ ธรรมที่สำคัญทำให้ระบอบทักษิณและปูตินดำรงอยู่อย่างมั่นคงเพียงพอต่อการสร้างสภาวะการณ์รัฐ ที่เป็นผู้ล่า

จากการศึกษาเพื่อตอบคำถามประการที่สองพบว่า ระบอบทักษิณและปูตินปฏิบัติการ หรือทำงานจนเกิดรัฐที่ผู้ล่าผ่านระบอบการเมืองที่ขึ้นมาครองอำนาจในที่นี้คือ ระบอบทักษิณ และปูตินทำให้รัฐกลายเป็นกลไกของระบอบการเมืองและใช้รัฐในการไล่ล่าประชาชน กล่าวอีกนัย หนึ่งคือ รัฐอยู่ภายใต้การควบคุมของระบอบการเมืองและใช้รัฐเป็นเครื่องมือในการไล่ล่าประชาชน โดยทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ในมือของรัฐ ทั้งนี้สามารถสรุปรายละเอียดการสร้างรัฐที่ผู้ล่าของ ระบอบทักษิณและปูตินได้ 5 ประการดังนี้

ประการแรก การสร้างรัฐที่ผู้ล่าในมติกฎหมายภายใต้ระบอบทักษิณและปูติน เกิดจาก การแก้ไขกฎ กติกา ระเบียบข้อบังคับเดิมที่เป็นอุปสรรคต่อการแสวงหาอำนาจ เช่น การตราพระ ราชกำหนดภาวะีสรรพสามิตกิจการโทรคมนาคม การตราพระราชกำหนดความผิดเกี่ยวกับการก่อ การร้ายของระบอบทักษิณ และการการปรับเปลี่ยนกฎหมายพรรคการเมืองและระบบเลือกตั้ง รวมถึงการปรับเปลี่ยนงบประมาณของท้องถิ่นและการควบคุมหน่วยงานการปกครองในระดับ ภูมิภาคหรือระดับเขตการปกครองของระบอบปูติน อีกทั้งยังมีการควบคุมองค์กรที่เกี่ยวข้องกับ กฎหมายเพื่อให้เกิดประโยชน์ส่วนบุคคล เช่น การควบคุมรัฐสภา และองค์กรอิสระของระบอบ ทักษิณ รวมถึงการควบคุมรัฐสภา และสถาบันตุลาการของระบอบปูติน ดังนั้นการสร้างรัฐที่ผู้ ล่าในมติกฎหมาย จึงเป็นรัฐที่ถูกระบอบการเมืองใช้ไล่ล่าประชาชนด้วยระบบกฎ กติกาที่ถูกสร้าง ขึ้นมา

ประการที่สอง รัฐที่ผู้ล่าในมติการจัดการชั่วคราวข้ามภายใต้ระบอบทักษิณและปูติน

เกิดจากรัฐบาลมีลักษณะบิดเบือนไปสู่การกระทำที่ก่อให้เกิดอาชญากรรมโดยรัฐ หรือรัฐบาล กลายเป็นองค์กรที่ก่ออาชญากรรมทั้งในทางการเมืองและการปกครองเช่น ในกรณีสงครามยาเสพติด การปราบปรามผู้มีอิทธิพล และการใช้กองกำลังใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของระบอบทักษิณ รวมถึงกรณีสงครามเซเชเนี่ย และการจับกุมยึดทรัพย์ชั่วคราวทางการเมืองของระบอบปูติน นอกจากนี้แม้จะมีการเลือกตั้งแต่เป็นการต่อสู้แข่งขันที่มีฝ่ายหนึ่งได้ผลประโยชน์ทั้งหมดและอีกฝ่ายจะเสียทั้งหมดภายใต้ระบอบทักษิณจึงเกิดการควมรวมพรรคการเมืองเข้าเป็นพรรคฝ่ายรัฐบาลจำนวนมาก ในส่วนของระบอบปูตินเกิดการสร้างระบบพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวที่ผูกขาดการเป็นรัฐบาลขึ้น ดังนั้นรัฐที่เป็นผู้ล่าในมิติการจัดการชั่วคราวข้าม จึงเป็นรัฐที่ระบอบการเมืองใช้ไล่ล่าให้สังคมด้อยการจัดการ (Underorganized) ไม่สามารถหาผู้รับผิดชอบได้ อีกทั้งรัฐยังไล่ล่าจนทำให้แรงจูงใจในรูปแบบของกลุ่มผลประโยชน์ และรูปแบบระบบตัวแทนของพรรคการเมืองลดน้อยลง

ประการที่สาม รัฐที่เป็นผู้ล่าในมิติอำนาจทางการเมืองภายใต้ระบอบทักษิณและปูติน เกิดจากฝ่ายที่ครองอำนาจพยายามครองอำนาจอยู่เพียงฝ่ายเดียว และมีการปิดกั้นฝ่ายต่างๆ ไม่ให้เข้าถึงอำนาจทางการเมืองได้เท่ากับตน โดยระบอบทักษิณใช้การปฏิรูประบบราชการ และการใช้ระบบผู้ว่าราชการจังหวัด และระบบเอกอัครราชทูตแบบบูรณาการ ในส่วนของระบอบปูตินใช้การปฏิรูปเขตการปกครองระบบผู้แทนประธานาธิบดีประจำ 7 เขตการปกครอง รวมถึงการใช้ระบบแต่งตั้งผู้ว่าเขตการปกครองและยุบสภาของเขตการปกครองตามการเสนอขอของประธานาธิบดี และการจัดตั้งสภาที่ปรึกษาแห่งรัฐ ดังนั้นรัฐที่เป็นผู้ล่าในมิติอำนาจทางการเมือง จึงเป็นรัฐที่ระบอบการเมืองใช้ไล่ล่าอำนาจจนไม่เกิดการกระจายอำนาจแต่เกิดการผูกขาดการควบคุมอำนาจทุกอย่างไว้

ประการที่สี่ รัฐที่เป็นผู้ล่าในมิติธุรกิจการเมืองภายใต้ระบอบทักษิณและปูติน เกิดจากชนชั้นนำทางธุรกิจบางกลุ่มเข้าไปมีอำนาจทางการเมืองหรือครองอำนาจรัฐ ในระบอบทักษิณชนชั้นนำทางธุรกิจเข้าไปครองอำนาจรัฐ และมีบทบาทสำคัญทางการเมืองผ่านการดำรงตำแหน่งในคณะรัฐมนตรี และพรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาล ในขณะที่ระบอบปูตินชนชั้นนำทางธุรกิจบางกลุ่มเข้าไปมีอำนาจรัฐและบทบาททางการเมืองผ่านพรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาล และวุฒิสภา อีกทั้งชนชั้นนำทางธุรกิจยังกลายเป็นผู้มีอิทธิพลในการโน้มน้าวชักจูงทางการเมืองเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ชนชั้นนำทางธุรกิจที่มีอำนาจทางการเมืองบางกลุ่มภายใต้ระบอบทักษิณและปูตินยังสร้างผลประโยชน์ให้กับตนเองด้วยอำนาจรัฐที่ตนมีอยู่ ดังนั้นรัฐที่เป็นผู้ล่าในมิติธุรกิจการเมือง จึงเป็นรัฐที่ระบอบการเมืองใช้ไล่ล่าภาคเศรษฐกิจไม่ให้เป็นอิสระจากรัฐได้ การเติบโตหรือความถดถอยของกลุ่มธุรกิจบางกลุ่ม จึงไม่ได้เกิดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นหลักแต่เกิดจากปัจจัยที่มาจากอำนาจรัฐและอำนาจทางการเมืองเป็นหลัก

ประการที่ห้า รัฐที่เป็นผู้ล่าในมิติสังคมและประชาชนภายใต้ระบอบทักษิณและปุติน เกิดจากประชาชนโดยทั่วไปอยู่ภายใต้อำนาจของการอุปถัมภ์ทางนโยบายและรับผลประโยชน์จากนโยบาย โดยระบอบทักษิณได้สร้างชุดนโยบายประชานิยมเพื่อสร้างการอุปถัมภ์ ในขณะที่ระบอบปุตินได้สร้างชุดของนโยบายทางด้านสังคมเพื่อสร้างการอุปถัมภ์ พร้อมกันนั้นระบอบทักษิณและปุตินยังมีการควบคุมและแทรกแซงสื่อเพื่อใช้ในการควบคุมการสื่อสารกับประชาชน ดังนั้นรัฐที่เป็นผู้ล่าในมิติสังคมและประชาชน จึงเป็นรัฐที่ระบอบการเมืองสร้างการอุปถัมภ์เพื่อไล่ล่าให้ประชาชนอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์และไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์

จากการค้นคว้าเพื่อตอบคำถามประการที่สามพบว่า สภาวะการณ์ของรัฐที่เป็นผู้ล่าซึ่งระบอบทักษิณและปุตินสร้างขึ้นเป็นพฤติกรรมของประชาธิปไตยแบบสัมปทานผูกขาดทั้งทางตรงและโดยอ้อม โดยสามารถอธิบายให้เห็นว่าการสร้างรัฐที่เป็นผู้ล่าเป็นพฤติกรรมของประชาธิปไตยแบบสัมปทานผูกขาดได้ใน 3 กรอบคิด คือ

ประชาธิปไตยแบบสัมปทานผูกขาดในกรอบคิดเรื่องการเข้าสู่อำนาจและที่มาแห่งอำนาจ พฤติกรรมของระบอบทักษิณและปุตินที่ทำให้เกิดประชาธิปไตยแบบสัมปทานผูกขาดตามกรอบคิดนี้คือ การเข้าสู่อำนาจตามหลักการเสียงข้างมากแบบเด็ดขาดซึ่งมาจากการเลือกตั้ง พร้อมกับประกอบใช้บุคลิกภาพ ภูมิหลังประสบการณ์เฉพาะตัวของทักษิณและปุตินจนได้รับความนิยมาจากประชาชนสร้างเป็นความชอบธรรมให้กับตนเองและตัวระบอบ

ประชาธิปไตยแบบสัมปทานผูกขาดในกรอบคิดเรื่องโครงสร้างอำนาจและการใช้อำนาจ พฤติกรรมของรัฐที่เป็นผู้ล่า ซึ่งทำให้เกิดประชาธิปไตยแบบสัมปทานผูกขาดตามกรอบคิดนี้คือ การสร้างรัฐที่เป็นผู้ล่าในมิติกฎหมาย และมิติอำนาจทางการเมือง โดยระบอบทักษิณและปุตินใช้การปฏิรูประบบราชการในหลายส่วน และการออกกฎหมาย หรือแก้ไขกฎระเบียบจนทำให้เกิดการจัดโครงสร้างอำนาจใหม่เพื่อลดอุปสรรคในการใช้อำนาจบริหาร รวมไปถึงการใช้อำนาจของระบอบทักษิณและปุตินที่มีแนวทางเพิ่มอำนาจให้ตนเองมากขึ้น ด้วยการควบคุมกลไกระบบราชการ ลดถอนความสำคัญของสถาบันทางการเมือง จนนำไปสู่การสร้างเงื่อนไขให้มีพรรคการเมืองน้อยลง และมองข้ามความสำคัญของสถาบันทางการเมืองส่วนใหญ่จนทำให้สถาบันนิติบัญญัติ ตุลาการ องค์กรตรวจสอบอำนาจรัฐ ไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประชาธิปไตยแบบสัมปทานผูกขาดในกรอบคิดเรื่องการผูกขาดอำนาจ พฤติกรรมของรัฐที่เป็นผู้ล่า ซึ่งทำให้เกิดประชาธิปไตยแบบสัมปทานผูกขาดตามกรอบคิดนี้ คือการสร้างรัฐที่เป็นผู้ล่าในมิติสังคมและประชาชน มิตรธุรกิจการเมือง และมิติการจัดการชั่วคราวข้าม โดยระบอบทักษิณและปุตินใช้การกำหนดนโยบายเพื่อเอื้อผลประโยชน์ให้กับเสียงข้างมากที่สนับสนุนตนเอง และใช้ผลประโยชน์จากนโยบายเป็นเครื่องมือในการผูกขาดอำนาจให้ตัวระบอบได้อยู่ในศูนย์กลางอำนาจ นอกจากนี้เพื่อให้การผูกขาดอำนาจมีความมั่นคงระบอบทักษิณและปุตินยังได้เลือก

ร่วมมือกับกลุ่มธุรกิจบางกลุ่ม พร้อมทั้งมีการจัดการฝ่ายตรงข้ามที่อาจส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพในการผูกขาดอำนาจ รวมถึงการควบคุมสื่อเพื่อทำให้ความเป็นอิสระของพื้นที่สื่อและแหล่งข้อมูลลดน้อยลง ซึ่งทำให้ง่ายต่อการผูกขาดการสื่อสารกับสังคม

อีกทั้งลักษณะหรือสภาวะการณ์ของรัฐที่เป็นผู้ล่ายังเป็นเงื่อนไขให้เกิดความถดถอยทางประชาธิปไตยใน 5 มิติที่สำคัญกล่าวคือ

มิติแรก ภายใต้ระบอบทักษิณและปูตินความถดถอยทางประชาธิปไตยในแง่บทบาทของผู้นำ เกิดขึ้นในลักษณะที่ผู้นำมักสร้างจุดยืนแล้วผลักดันให้เกิดฝ่ายตรงข้าม รัฐที่เป็นผู้ล่าซึ่งสร้างเงื่อนไขให้เกิดลักษณะความถดถอยทางประชาธิปไตยดังกล่าวคือ รัฐที่เป็นผู้ล่าในมิติการจัดการชั่วคราวข้าม โดยระบอบทักษิณและปูตินใช้การสร้างจุดยืนเพื่อให้เกิดฝ่ายตรงข้ามทั้งในกรณีสงครามยาเสพติด การปราบปรามผู้มีอิทธิพล การใช้กองกำลังปราบปรามใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของระบอบทักษิณ รวมถึงการดำเนินนโยบายสงครามเซเชเนียร์ครั้งที่ 2 และการจับกุมยึดทรัพย์ชั่วคราวข้ามทางการเมืองของระบอบปูติน ความถดถอยทางประชาธิปไตยในแง่บทบาทของผู้นำอีกส่วนหนึ่งคือ ผู้นำมักขยายขอบเขตอำนาจของตนเอง ทั้งนี้ภายใต้ระบอบทักษิณและปูติน การขยายขอบเขตอำนาจเกิดจากการสร้างรัฐที่เป็นผู้ล่าในมิติอำนาจทางการเมือง โดยใช้การควบคุมระบบราชการเพื่อเป็นฐานในการขยายขอบเขตอำนาจ ทั้งจากการปฏิรูประบบราชการ การใช้ระบบผู้ว่าราชการและเอกอัครราชทูตแบบบูรณาการของระบอบทักษิณ และระบบผู้แทนประธานาธิบดีประจำ 7 เขตการปกครอง การแต่งตั้งและถอดถอนฝ่ายการเมืองในระดับภูมิภาค โดยการเสนอของประธานาธิบดี และการสร้างสภาที่ปรึกษาแห่งรัฐของระบอบปูติน

มิติที่สอง ภายใต้ระบอบทักษิณและปูตินความถดถอยทางประชาธิปไตยในแง่การไม่เคารพเสียงส่วนน้อย เกิดขึ้นในลักษณะที่ความขัดแย้งอันเกิดจากเสียงส่วนน้อยในสังคมจะนำไปสู่การยอมรับต่อมาตรการที่เผด็จการและรุนแรงมากขึ้นของสังคมโดยทั่วไป รัฐที่เป็นผู้ล่าซึ่งสร้างเงื่อนไขให้เกิดลักษณะความถดถอยทางประชาธิปไตยดังกล่าวคือ รัฐที่เป็นผู้ล่าในมิติการจัดการชั่วคราวข้าม โดยระบอบทักษิณและปูตินล้วนใช้มาตรการที่เด็ดขาดและรุนแรงต่อกรณีสงครามปราบปรามยาเสพติด การปราบปรามผู้มีอิทธิพล การแก้ปัญหานาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และกรณีปัญหาจากสงครามเซเชเนียร์ แต่มาตรการที่ถูกนำไปใช้ในกรณีดังกล่าวกลับไม่ได้รับการต่อต้านอย่างกว้างขวางในสังคมแต่ได้รับการสนับสนุนในบางแง่มุม อีกทั้งการตราพระราชกำหนดการก่อการร้าย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างรัฐที่เป็นผู้ล่าในมิติของกฎหมายภายใต้ระบอบทักษิณยังได้ทำให้มาตรการที่เด็ดขาดและรุนแรงมีความชอบธรรมตามกฎหมายในการบังคับใช้กับประชาชน

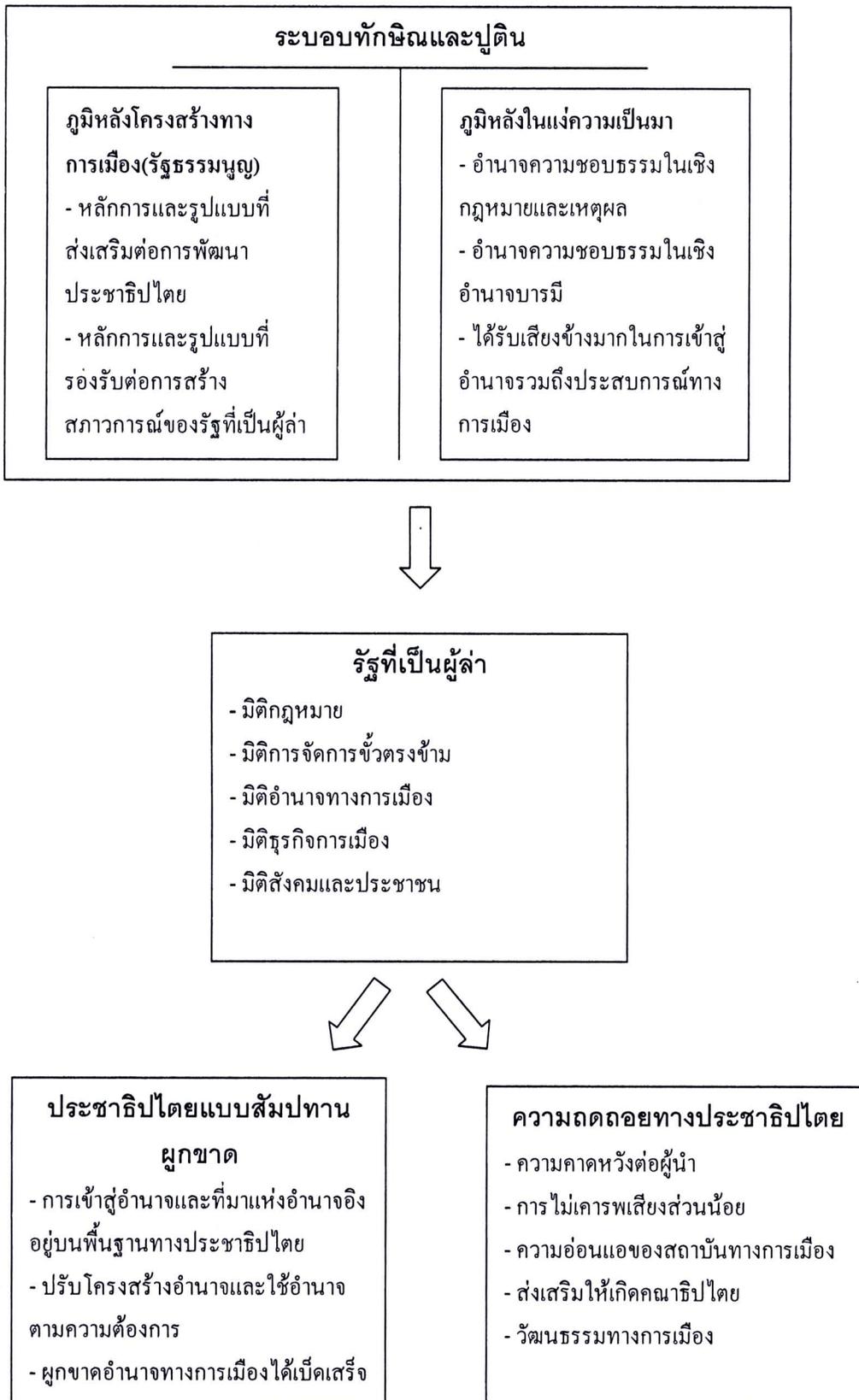
มิติที่สาม ภายใต้ระบอบทักษิณและปูตินความถดถอยทางประชาธิปไตยในแง่สถาบันทางการเมือง เกิดขึ้นในลักษณะที่สถาบันทางการเมืองไม่สามารถที่จะสร้างความเป็นอิสระให้กับตัว

สถาบันเอง และขาดความสามารถในการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ รัฐที่เป็นผู้ล่าซึ่งสร้างเงื่อนไขให้เกิดลักษณะความถดถอยทางประชาธิปไตยดังกล่าวคือ รัฐที่เป็นผู้ล่าในมิตินิยามและมิตินิยามการจัดการชั่วคราวข้าม โดยระบอบทักษิณและปุตินมีการเอื้อผลประโยชน์ในทางการเมืองและทางเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดการควบคุมรัฐสภา สถาบันฝ่ายตุลาการ องค์กรอิสระ และการรวบรวมพรรคการเมืองและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทำให้เกิดพรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาลขนาดใหญ่ที่ครองเสียงข้างมากในสภา

มิตินี้สี่ ภายใต้ระบอบทักษิณและปุตินความถดถอยทางประชาธิปไตยในแง่ประชาธิปไตยเกิดขึ้นในลักษณะที่คณะผู้นำใช้ระบบของการพึ่งพิงและพรรคการเมืองเป็นกลไกควบคุมประชาชนและกลุ่มพลังทางสังคม รัฐที่เป็นผู้ล่าซึ่งสร้างเงื่อนไขให้เกิดลักษณะความถดถอยทางประชาธิปไตยดังกล่าวคือ รัฐที่เป็นผู้ล่าในมิติสังคมและประชาชน โดยนโยบายประชานิยมของระบอบทักษิณและนโยบายทางด้านสังคมของระบอบปุตินได้ทำให้เกิดการควบคุมประชาชนด้วยระบบของการพึ่งพิงผลประโยชน์จากนโยบาย นอกจากนี้ภายใต้ระบอบปุตินการที่กลุ่มพลังทางสังคมถูกควบคุมอาจเป็นผลมาจากการปรับแก้กฎหมายพรรคการเมืองและระบบเลือกตั้ง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างรัฐที่เป็นผู้ล่าในมิตินิยาม โดยระบอบปุตินใช้กฎหมายพรรคการเมืองและระบบเลือกตั้งที่ถูกปรับแก้เป็นเครื่องมือในการกีดกันและควบคุมกลุ่มพลังทางสังคมในพื้นที่ทางการเมือง

มิตินี้ห้า ภายใต้ระบอบทักษิณและปุตินความถดถอยทางประชาธิปไตยในแง่วัฒนธรรมทางการเมือง เกิดขึ้นในลักษณะที่สังคมการเมืองที่มีวัฒนธรรมการปกครองแบบลำดับชั้นสูง หรือมีการปกครองในแนวตั้งมากจนเกิดอำนาจแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาดได้ง่าย เกิดวัฒนธรรมการร่วมมือกันระหว่างบางกลุ่มบางพวกเพื่อรักษาและเสริมอำนาจแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาดให้มีความมั่นคงและมากขึ้น ทำให้ในสังคมมีวัฒนธรรมที่ไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ศูนย์กลางอำนาจ รัฐที่เป็นผู้ล่าซึ่งสร้างเงื่อนไขให้เกิดลักษณะความถดถอยทางประชาธิปไตยดังกล่าวคือ รัฐที่เป็นผู้ล่าในมิตินิยาม มิตินิยามการเมือง และมิติสังคมและประชาชน โดยระบอบทักษิณและปุตินใช้การปฏิรูประบบราชการในหลายลักษณะเพื่อทำให้เกิดการปกครองแบบลำดับชั้นควบคู่ไปกับการมีอำนาจแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาดที่เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งระบอบทักษิณและปุตินยังมีการร่วมมือกับกลุ่มนักธุรกิจบางกลุ่มเพื่อที่จะรักษาและเสริมอำนาจที่เบ็ดเสร็จเด็ดขาดนั้นให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคง การครองอำนาจอย่างเบ็ดเสร็จในด้านหนึ่งมีผลทำให้สื่อภายใต้ระบอบทักษิณและปุตินถูกควบคุมและแทรกแซงจนไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ศูนย์กลางอำนาจอย่างเปิดเผย จากข้อสรุปที่เป็นรายละเอียดต่างๆ นำมาสร้างแผนภาพความสัมพันธ์ได้ดังแผนภาพที่ 7.1

แผนภาพที่ 7.1 แสดงความสัมพันธ์ของข้อสรุปที่ได้จากการศึกษา

7.2 อภิปรายผลการวิจัย

ข้อสรุปที่ได้จากการศึกษากล่าวได้ว่าเป็นการยืนยันสมมติฐานที่ตั้งไว้ทั้งในแง่ที่ระบอบทักษิณและปุดินเกิดขึ้นจากภูมิหลังของรัฐธรรมนุญที่มีความเป็นประชาธิปไตยอยู่มาก มีอำนาจบารมีและอำนาจกฎหมายและเหตุผลรองรับตัวระบอบ แต่ในขณะเดียวกันระบอบทักษิณและปุดินได้ใช้ภูมิหลังดังกล่าวสร้างรัฐที่เป็นผู้ล่าซึ่งเป็นพฤติกรรมของประชาธิปไตยแบบสัมปทานผูกขาด และเป็นเงื่อนไขของความถดถอยทางประชาธิปไตย

ผลจากการศึกษาในงานชิ้นนี้ส่วนใหญ่เป็นการชี้ให้เห็นปัญหาประชาธิปไตย ทั้งในเชิงประชาธิปไตยแบบสัมปทานผูกขาด และความถดถอยทางประชาธิปไตย ซึ่งไม่ส่งเสริมให้เกิดการสถาปนาประชาธิปไตยที่ลงรากปักฐาน การอภิปรายผลการศึกษาในที่นี้จึงต้องการเสนอตัวแบบหรือมุมมองต่อการพัฒนาประชาธิปไตย เพื่อแก้ไขปัญหาประชาธิปไตยอันเป็นข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา ทั้งนี้จะเสนอมุมมองต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในแง่ทฤษฎีหรือปรัชญาของการพัฒนาประชาธิปไตยควบคู่ไปกับข้อเสนอในเชิงปฏิบัติหรือการออกแบบกลไกในการพัฒนาประชาธิปไตย

ข้อค้นพบปัญหาประชาธิปไตยที่ได้จากกรณีศึกษานำไปสู่ข้อเสนอทางปรัชญาในการพัฒนาประชาธิปไตยได้ว่า กรอบคิดที่เชื่อกันว่าประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมหรือประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเป็นจุดหมายความสำเร็จสูงสุดในการพัฒนาประชาธิปไตย อาจไม่เพียงพอหรือไม่สามารถตอบโจทย์กับปัญหาประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นในประเทศไทยและรัสเซียภายใต้ระบอบทักษิณและปุดินได้ เพราะความเชื่อที่จะวางกฎเกณฑ์ กติกา ระเบียบทางสังคมการเมือง ความพยายามการออกแบบสถาบันทางการเมืองต่างๆ รวมถึงการสร้างโลกทัศน์ สร้างชุดความคิดทั้งหลายให้กับประชาชนเพื่อทำให้สังคมการเมืองของประเทศไทยและรัสเซียเป็นประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมหรือประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมกลับทำให้เกิดความถดถอยทางประชาธิปไตย ซึ่งกลายเป็นปัญหาทางประชาธิปไตยที่ซับซ้อนมากขึ้นกว่าเดิม ในขณะเดียวกันแนวคิดทางประชาธิปไตยเสรีนิยมที่ได้รับการยอมรับว่าดีตามทัศนะของตะวันตกก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ถึงข้อด้อยอยู่มาก¹ ทั้งในประเด็นเรื่องการแบ่งแยกสังคมให้มีคนในฝ่ายเสี่ยงข้างมากข้างน้อย (Social Exclusion) การวิจารณ์ถึงคุณภาพของพลเมือง (Citizen Stupidity) รวมไปถึงการมีพลเมืองที่เพิกเฉยต่อการเมือง (Citizen Ignorance) ซึ่งเป็นประเด็นที่เชื่อมโยงถึงคุณภาพของประชาธิปไตย ทั้งนี้ยังมีการวิจารณ์ถึงรูปแบบวิธีการตามการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ทำให้เกิดปัญหาใน

¹ Bruce Gilley, "Is Democracy Possible," *Journal of Democracy* 20, 1 (January 2009): 113-125.

เรื่องความไม่เท่าเทียมกัน (Inequality) ไม่มีเสถียรภาพ (Instability) ปกครองโดยยึดตามฝูงชน (Mob Rule) รวมถึงการยึดถือแนวทางตามชาติตะวันตก (Westernization)

ดังนั้นเพื่อป้องกันประชาธิปไตยแบบสัมปทานผูกขาด และความถดถอยทางประชาธิปไตยหมุดหมายที่สำคัญเพื่อสถาปนาประชาธิปไตยให้ลงรากปักฐานอาจต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm) ดังนี้

ประการแรก สร้างความเข้มแข็งและมั่นคงของประชาธิปไตย (Consolidated Democracy) กล่าวคือ แม้วากฎเกณฑ์กติกา รวมถึงสถาบันทางการเมืองที่ออกแบบมาเพื่อรองรับระบอบประชาธิปไตยจะไม่ได้สมบูรณ์แบบทั้งในเชิงหลักการ รูปแบบ และการทำหน้าที่ (Function) ตามลักษณะของประเทศที่ประชาธิปไตยลงรากปักฐานแล้ว แต่ควรทำให้หลักการระบบของการปกครอง และระบบของสถาบันทางการเมืองทางประชาธิปไตยที่ซับซ้อนและไม่ได้สมบูรณ์แบบดังกล่าว รวมถึงรูปแบบที่ส่งเสริมและช่องทางทางประชาธิปไตย มีสถานะเป็นกฎกติกาของเกมในเมืองที่ประชาชนในฐานะผู้เล่นเกมต้องยึดถือ ตราบเท่าที่ประชาชนยังอยู่ในสถานะของผู้เล่นเกมก็ยังคงยึดถือกฎกติกานั้น และต่อเนื่องไปสู่การสร้างความเข้มแข็งและมั่นคงของประชาธิปไตยสมัยใหม่ (Modern Consolidated Democracy)² ที่ชุดความคิดทางสังคมการเมืองไม่ว่าจะเป็นบรรทัดฐาน สถาบันทางการเมือง ระเบียบกฎหมายทางประชาธิปไตยได้รับการยอมรับโดยทั่วไปอย่างกว้างขวาง จึงค่อยเข้าสู่กระบวนการแก้ไข เปลี่ยนแปลงให้เกิดกฎกติกา สถาบันทางการเมืองที่ส่งเสริมต่อการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

ประการที่สอง แนวคิดเรื่องการสร้างชั่วคราวทางการเมืองของ โรเบิร์ต ดาร์ล นับว่ายังมีความสำคัญอยู่ แต่ต้องทำให้เกิดสภาวะการณ์หลายชั่วคราวที่เป็นจริงผ่านองค์กรของรัฐที่มีอำนาจตามกฎหมาย และสร้างให้มีโครงสร้างพื้นฐานสำหรับกลุ่มองค์กรประชาสังคมเพื่อสร้างความหลากหลายของชั่วคราว รวมถึงการสร้างเครือข่าย (Network) รวมกันระหว่างองค์กรอิสระของรัฐด้วยกัน และสร้างเครือข่ายรวมกันระหว่างองค์กรอิสระของรัฐกับกลุ่มองค์กรประชาสังคม การดำเนินการตามลักษณะดังกล่าวยังทำให้เกิดความรับผิดชอบในแนวระนาบ (Horizontal Accountability)³ คือ การรับผิดชอบที่ไม่ขึ้นอยู่กับบุคคลหนึ่งบุคคลใดตามลำดับชั้นแต่เป็นการรับผิดชอบต่อที่เสมอหน้า การร้องขอให้มีการรับผิดชอบต่อสามารถเกิดขึ้นได้จากหลายหลายระดับหลายทิศทาง

² Juan J. Linz and Alfred Stephan, "Toward Consolidated Democracy," *Journal of Democracy* 7, 2 (April 1996): 14-31.

³ Guillermo O'Donnell, "Horizontal Accountability in new Democracies," *Journal of Democracy* 9, 3 (July 1998): 112-124.

ประการที่สาม แก่นของรัฐธรรมนูญซึ่งมีสถานะเสมือนปรัชญาทางประชาธิปไตยต้องไม่กำหนดให้เป็นไปเพื่อมอบอำนาจให้แก่การเมืองฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือสถาบันการเมืองใดสถาบันหนึ่งเป็นหลัก แต่ต้องกำหนดแก่นของรัฐธรรมนูญเพื่อให้เกิดความมั่นคงและต่อเนื่องของประชาธิปไตย รวมทั้งสถาบันทางการเมืองของรัฐต้องวางอยู่บนพื้นฐานของเจตจำนงทางการเมืองเพื่อสร้างความเชื่อมโยงกับประชาชน และใช้สถาบันทางการเมืองของรัฐไปเพื่อประชาธิปไตย

จากข้อเสนอในแง่ปรัชญาในการพัฒนาหรือสถาปนาประชาธิปไตยส่วนแรกที่ระบุให้สร้างความหลากหลายของชั่วอำนาจผ่านองค์กรของรัฐทำให้สามารถเสนอตัวแบบการสถาปนาประชาธิปไตยได้เช่น ให้ผู้ดำรงตำแหน่งองค์กรตุลาการที่สำคัญไม่ว่าจะเป็น ผู้พิพากษาประจำศาลฎีกา ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ตุลาการศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง รวมถึงผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ฯลฯ มีที่มาจาก 3 ทางคือ ผู้ที่ได้รับการคัดสรรจากฝ่ายตุลาการจำนวนหนึ่ง ผู้ที่ได้รับการคัดสรรร่วมกันจากฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารจำนวนหนึ่ง และผู้ที่ได้รับการคัดสรรด้วยวิธีการเลือกตั้งในระดับประเทศจำนวนหนึ่งโดยให้ผู้ที่ได้รับการคัดสรรด้วยวิธีการเลือกตั้งมีสัดส่วนจำนวนที่มากที่สุด การออกแบบกลไกดังกล่าวทำให้แก้ปัญหาในด้านที่มาจากผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในองค์กรของรัฐเหล่านั้นได้ กล่าวคือมีที่มาที่หลากหลายมีลักษณะเป็นตัวแทนของชั่วอำนาจต่างๆ ในสังคม อีกทั้งยังสร้างการเชื่อมโยงโดยตรงกับประชาชนได้ผ่านผู้ดำรงตำแหน่งที่มาในสัดส่วนของการเลือกตั้ง และด้วยที่มาจากหลากหลายชั่วอำนาจนี้เองอาจทำให้ประชาธิปไตยเข้มแข็งมั่นคง ทั้งยังแก้ไขปัญหาไม่ให้เกิดการครอบงำ หรือควมรวมอำนาจผ่านตัวแทนจากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้เพียงฝ่ายเดียว

อีกทั้งข้อเสนอในแง่ปรัชญาที่กล่าวว่า การสร้างชั่วอำนาจที่หลากหลายยังสามารถทำได้ผ่านการมีโครงสร้างพื้นฐานสำหรับกลุ่มองค์กรประชาสังคม ทำให้เสนอการออกแบบกลไกการสถาปนาประชาธิปไตยได้เป็นตัวอย่างเช่น กำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีอีกสถานะหนึ่งอย่างเป็นทางการคือ การเป็น Lobbyist โดยเป็นตัวแทนให้กับกลุ่มคนในภาคส่วนต่างๆ ของสังคม เพื่อให้มีการพัฒนาระบบ Lobbyist ไปสู่การสร้างเครือข่ายของกลุ่มองค์กรที่เข้มแข็งลดการผูกขาดอำนาจ และเป็นผลทางอ้อมให้พรรคการเมืองมีการเชื่อมโยงกับประชาชนอย่างแท้จริงผ่านองค์กรกลุ่มคนต่างๆ ที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นตัวแทนให้ การออกแบบกลไกดังกล่าวทำให้เกิดการกำหนดตัวแทนผู้รับผิดชอบต่อประเด็นปัญหาของกลุ่มคนต่างๆ ในสังคมได้อย่างเป็นทางการ กล่าวคือ หากกลุ่มเกษตรกรมีปัญหาเรื่องราคาข้าวตกต่ำ ก็สามารถยื่นข้อเรียกร้องต่างๆ ต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ก. (นามสมมติ) ได้โดยตรงและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ก. ต้องรับผิดชอบต่อประเด็นปัญหาดังกล่าวโดยปฏิเสธไม่ได้ รวมทั้งหากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ก. ไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้โดยไม่มีเหตุผลรองรับที่เพียงพอกลุ่มเกษตรกรก็สามารถยื่นถอด

ถอนได้ ทั้งนี้ในประเด็นปัญหาอื่นๆ ก็เช่นกัน อาจมีข้อโต้แย้งได้ว่าการรวมตัวของประชากรเป็นกลุ่มองค์กรในสังคมไทยไม่ได้ชัดเจนและมีความยืดหยุ่นพอ แต่การออกแบบกลไกเช่นนี้ส่วนหนึ่ง จะเข้าไปช่วยพัฒนาระบบการรวมตัวของประชาชนเป็นกลุ่มองค์กรให้มากขึ้น อีกทั้งประชาชนยัง ใช้การรวมตัวเป็นกลุ่มองค์กรเข้าไปเชื่อมต่อเป็นเสียงสนับสนุน ต่อรอง ต่อต้านกับพรรคการเมืองทำให้พรรคการเมืองเชื่อมโยงกับประชาชนได้อย่างแท้จริงก็จะนำไปสู่ประชาธิปไตยที่เข้มแข็งมั่นคง

นอกจากนี้ข้อเสนอในแง่ทฤษฎีในการพัฒนาประชาธิปไตยที่ว่าสถาบันทางการเมืองของรัฐต้องวางอยู่บนพื้นฐานของเจตจำนงทางการเมือง และใช้สถาบันทางการเมืองของรัฐไปเพื่อประชาธิปไตย นำมาสู่การออกแบบกลไกการพัฒนาประชาธิปไตยเพื่อเป็นตัวอย่างเช่น พรรคการเมืองถือเป็นสถาบันทางการเมืองที่สำคัญตามระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นต้องไม่ให้พรรคการเมืองไปกดทับหรือแทนที่ขบวนการทางสังคม ในขณะที่เดียวกันขบวนการทางสังคมต้องไม่เข้ามาแทนที่พรรคการเมือง ต้องให้ขบวนการทางสังคมเกิดขึ้นและดำเนินต่อไปเพื่อติดตาม ตรวจสอบ เฝ้าระวังพรรคการเมืองกับประเด็นปัญหาความต้องการของประชาชน การออกแบบกลไกดังกล่าว อาจมีลักษณะที่ขัดแย้งกับแนวคิดประชาธิปไตยของนักคิดตะวันตกที่มีมองว่าพรรคการเมืองควรเริ่มขึ้นจากขบวนการทางสังคมต่างๆ และพัฒนามาสู่การเป็นพรรคการเมือง อย่างเช่น พรรคแรงงานของประเทศในทวีปยุโรปที่มีต้นกำเนิดมาจากสหภาพแรงงานและพัฒนามาสู่การจัดตั้งเป็นพรรคการเมือง แต่การดำเนินการตามลักษณะดังกล่าวก็ไม่มีสิ่งใดรับรองว่าจะไม่เกิดความถดถอยทางประชาธิปไตย ดังนั้นพรรคการเมืองควรทำหน้าที่เป็นตัวแทนของขบวนการทางสังคม เพื่อนำประเด็นปัญหาไปสู่การดำเนินการแก้ไข ไม่ใช่ไปกดทับหรือแทนที่ขบวนการทางสังคมด้วยการรวบรวมให้เข้ามาอยู่ในพรรคการเมืองแล้วสร้างเป็นพรรคการเมืองขนาดใหญ่ครองเสียงข้างมากซึ่งจะเกิดปัญหาทางประชาธิปไตยตามมา ดังนั้นขบวนการทางสังคมควรสร้างและใช้พลังไปเพื่อขับเคลื่อนประเด็นปัญหาความต้องการ ขับเคลื่อนการตรวจสอบ ต่อรองอำนาจรัฐ จะทำให้ประชาธิปไตยเข้มแข็งและมั่นคงได้มากกว่า

7.3 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาในเชิงการเมืองเปรียบเทียบในสังคมไทยยังมีอยู่น้อยโดยเฉพาะการศึกษาเปรียบเทียบการเมืองของไทยกับกลุ่มประเทศอดีตคอมมิวนิสต์ การเลือกศึกษาเปรียบเทียบระหว่างไทยกับรัสเซียในที่นี้จึงเป็นตัวอย่างของการศึกษาวิจัยในเชิงการเมืองเปรียบเทียบรูปแบบหนึ่งอันได้แก่ การศึกษาดังแต่สองประเทศขึ้นไป นอกจากนี้ยังมีการศึกษาในเชิงการเมืองเปรียบเทียบรูปแบบอื่นๆ ที่สามารถนำไปเป็นแนวทางในการศึกษา พร้อมทั้งเลือกจุดเน้นในการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบระหว่างไทยกับรัสเซียที่แตกต่างกันออกไป โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

7.3.1 การศึกษาประเทศใดประเทศเดียว: ศึกษาความถดถอยทางประชาธิปไตยในสังคมการเมืองไทยภายหลังระบอบทักษิณ หรือศึกษาความถดถอยทางประชาธิปไตยในสังคมการเมืองรัสเซียภายหลังระบอบปูติน

การศึกษาในลักษณะดังกล่าวเป็นการเน้นศึกษาในประเทศไทยหรือประเทศรัสเซียประเทศใดประเทศหนึ่งเป็นการเฉพาะ จากการศึกษาในครั้งนี้ประเด็นที่น่าสนใจคือ การศึกษาว่าภายหลังจากการสิ้นสุดของระบอบทักษิณและปูติน ซึ่งถือว่าเป็นจุดตั้งต้นของการสร้างรัฐที่เป็นผู้ล่าแล้ว สภาวการณ์ของรัฐที่เป็นผู้ล่ายังคงดำรงอยู่ และพัฒนาตัวระบอบขึ้นจนทำให้ประชาธิปไตยมีแนวโน้มไปในทิศทางใด หรือในทางกลับกันลักษณะของรัฐที่เป็นผู้ล่าอาจไม่สามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ และประชาธิปไตยมีทิศทางในการคลี่คลายตัวไปในลักษณะใด การศึกษาในลักษณะนี้จะทำให้สามารถลงลึกในรายละเอียด และระดับของข้อมูล อีกทั้งยังทำให้ขอบเขตของการศึกษามีจุดเน้นที่เฉพาะง่ายต่อการจัดการข้อมูลและการวิเคราะห์ แต่ปัญหาที่สำคัญอยู่ตรงการทำให้ผลการศึกษาสามารถนำไปอธิบายหรือสร้างความเข้าใจการศึกษาอื่นๆ ในกรอบการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบได้

7.3.2 การศึกษาตั้งแต่สองประเทศขึ้นไป: เปรียบเทียบความแตกต่างของการสร้างรัฐที่เป็นผู้ล่าเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับการออกจากอำนาจที่ต่างกันของระบอบทักษิณและปูติน

การศึกษาในลักษณะดังกล่าวเป็นการศึกษาเพื่อนำประเด็นที่สนใจมาศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสองประเทศ จากการศึกษาในครั้งนี้ประเด็นที่น่าสนใจจะนำไปศึกษาต่อคือ พิจารณาความแตกต่างของการสร้างรัฐที่เป็นผู้ล่าระหว่างระบอบทักษิณและปูติน โดยพิจารณาว่าความแตกต่างดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการออกจากอำนาจที่ต่างกันของระบอบทักษิณและปูติน โดยระบอบทักษิณออกจากอำนาจโดยถูกรัฐประหาร ในขณะที่ระบอบปูตินอาจกล่าวได้ว่ายังดำรงอยู่ในอำนาจอย่างต่อเนื่องเพียงแต่มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทและสถานะของตัวบุคคลภายในระบอบ การศึกษาในลักษณะนี้ผลจากการศึกษาสามารถนำไปอธิบายหรือสร้างความเข้าใจการศึกษาอื่นๆ ในกรอบการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบได้อย่างเป็นผล แต่จะพบกับปัญหาในด้านการเข้าถึงข้อมูลเป็นอย่างมาก

7.3.3 การศึกษาภูมิภาค (Area studies): การเปลี่ยนผ่านของประชาธิปไตยในภูมิภาคยุโรปตะวันออก

การศึกษาในลักษณะดังกล่าวเป็นการศึกษาในกลุ่มประเทศที่มีอาณาบริเวณติดต่อกันหรืออยู่ในกลุ่มประเทศเดียวกัน โดยนำประเด็นที่สนใจไปทำการศึกษาในหลายประเทศ ซึ่งอยู่ในภูมิภาคเดียวกันหรือมีอาณาบริเวณติดต่อกัน เพื่อจะพิจารณาว่าประเด็นที่สนใจศึกษานั้นในแต่ละประเด็นมีลักษณะอย่างไร จากการศึกษาในครั้งนี้ประเด็นที่น่าสนใจที่จะทำการศึกษาต่อคือ การพิจารณาเปรียบเทียบการเปลี่ยนผ่านทางประชาธิปไตยของประเทศในภูมิภาคยุโรปตะวันออก ซึ่ง

เป็นภูมิภาคที่ได้รับอิทธิพลทางการเมืองการปกครองจากรัสเซียมาโดยตลอด ประโยชน์ที่ได้จากการศึกษาในลักษณะนี้จะทำให้ค้นพบลักษณะบางอย่างทางประชาธิปไตยที่คล้ายคลึงกันจนสามารถจัดประเภทได้ หรือทำให้เห็นลักษณะบางอย่างที่แตกต่างออกไป จนทำให้สามารถแยกแยะความไม่เข้าพวกออกมาได้

7.3.4 การศึกษาระหว่างภูมิภาค (Across regions): บทบาทของฝ่ายบริหารในภูมิภาคยุโรปตะวันออกและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อการสร้างรัฐที่เป็นผู้ล่า

การศึกษาในลักษณะดังกล่าวเป็นการศึกษาเปรียบเทียบประเด็นที่สนใจข้ามภูมิภาค กล่าวคือ นำประเด็นที่สนใจจะศึกษามาทำการศึกษาในภูมิภาคหนึ่งเปรียบเทียบกับอีกภูมิภาคหนึ่ง โดยอาจเลือกพิจารณาภูมิภาคที่มีความคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันก็ได้ขึ้นอยู่กับประเด็นที่สนใจ และคำตอบที่ต้องการแสวงหา จากการศึกษาในที่นี่มีประเด็นที่น่าสนใจคือ การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของฝ่ายบริหารในภูมิภาคยุโรปตะวันออกและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อการสร้างรัฐที่เป็นผู้ล่า โดยทั้งสองภูมิภาคถือว่ามีลักษณะของพัฒนาการทางประชาธิปไตยที่น่าสนใจและสามารถหาจุดร่วมกันบางประการเพื่อนำไปเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิจัยได้ การศึกษาในลักษณะนี้มักมีปัญหาในเชิงขอบเขตของการศึกษาวิจัยเพราะ มีขอบเขตที่กว้างขวาง มีอุปสรรคหลายประการทำให้ทำการศึกษาได้ยาก

7.3.5 การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดหรือทฤษฎีทางการเมืองเปรียบเทียบ: การศึกษาบทบาทของรัฐภายใต้ทฤษฎีความเป็นสมัยใหม่และการพัฒนาประชาธิปไตย

การศึกษาในลักษณะดังกล่าวเป็นการศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดหรือทฤษฎีที่ถูกนำไปประยุกต์ใช้ในประเทศหรือภูมิภาคต่างๆ ว่าได้นำแนวคิดและทฤษฎีไปใช้ในทิศทางใด มีความเหมือนหรือต่างกันอย่างไร จากการศึกษาในครั้งนี้มีประเด็นที่น่าสนใจคือ การศึกษาว่ารัฐมีบทบาทตามแนวคิดทฤษฎีความเป็นสมัยใหม่และการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไร บทบาทของรัฐตามแนวคิดดังกล่าวปรากฏหรือแสดงออกมาในลักษณะอย่างไร รวมถึงบทบาทของรัฐตามแนวคิดทฤษฎีความเป็นสมัยใหม่และการพัฒนาประชาธิปไตยทำให้รัฐมีการพัฒนาประชาธิปไตยไปสู่เสรีนิยมประชาธิปไตยหรือไม่ การศึกษาตามลักษณะนี้มีความซับซ้อนมากทั้งในแง่ที่ต้องทำความเข้าใจกับแนวคิดและทฤษฎี รวมถึงทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์ที่ต้องศึกษาอย่างหลากหลาย